

Konkurencingumo ir sanglaudos ryšiai Europos Sąjungos politikos kontekste

Daiva Dumčiuvienė, Evelina Meilienė ir Vytautas Snieška

*Kauno technologijos universitetas
Laisvės al.55, LT-44309 Kaunas*

Šio straipsnio tikslas – išryškinti, kokią poveikį Europos Sąjungos konkurencijos ir konkurencingumo politika daro sanglaudai. Pagrindinis dėmesys skiriamas trimis dalykams: konkurencijos politikos taisyklėms, pramonės konkurencingumo politikai ir įmonių politikai. Šias priemones sieja tikslas kurti konkurencingą aplinką ir didinti Europos įmonių konkurencingumą. Norint tai įvertinti, reikia nustatyti konkurencingumo ir sanglaudos ryšius. Parodyta, kad pagrindinį poveikį sanglaudai daro konkurencinės aplinkos pokyčiai įgyvendinant ES struktūrinių fondų politiką.

*Raktažodžiai: konkurencija, konkurencingumas, pramonės konkurencingumo politika, sanglauda.
Keywords: competition, competitiveness, industrial competitiveness policy, cohesion.*

Įvadas

Šalies pramonės augimas, pajamos ir gamybos profilis priklauso nuo sugebėjimo konkuruoti tarptautinėje rinkoje. Mokslo tyrimų rezultatų ir naujų technologijų diegimas, produkcijos asortimento atnaujinimas, prekių konkurencingumo didinimas bei inovacijos atspindi pramonės įmonių sugebėjimą derintis prie rinkos ekonomikos keliamų reikalavimų. Tai viena iš priežasčių, kodėl pasaulio mokslinėje literatūroje daug dėmesio skiriama konkurencingumo tyrimams. Konkurencingumo tyrimo požymių galima išvelgti dar XVIII amžiaus tyrėjų darbuose [1], kur jie nagrinėjo šalių absoliutaus ir santykinio pranašumų aspektus. Gerokai vėliau konkurencingumo teorijas plėtojo M.Porter [2], D.S.Cho [3], J.Dunning [4] A.M.Rugman [5], W.R.Cartwright [6], P.Krugman [7-9] ir kt. Lietuvoje konkurencingumo problemas nagrinėjo Z.Lydeka ir A.Gineitas [10], J.Urbonas, I.Maksvytienė [11-12], L.Šliburytė [13],

V.Snieška [14] ir kt. Nepaisant didelio susidomėjimo konkurencingumo problema, teorinis jos aiškinimas išlieka vienu sunkiausių ir sudėtingiausių klausimų. Tai lemia konkurencingumo sampratų platumas ir įvairiapusiškumas, nes šis reiškinys tiriamas iš skirtingų perspektyvų, aplinkos ir konteksto.

Konkurencingumo koncepcijos naudojimas kalbant apie regioninę, nacionalinę ir viršnacionalinę politiką vis dar tebėra diskusijų objektas. Šios polemikos ašis buvo analogijų tarp mikroekonominių įmonių konkurencingumo ir nacionalinės ekonomikos konkurencingumo apibrėžimų teisėtumas, ir tai veikė ryškią konkurencingumo laipsnio ir sanglaudos įvertinimo konvergenciją.

1. Konkurencingumas ir sanglauda

Mikroekonomikos požiūriu, konkurencingos įmonės yra tos, kurios su savo realiais ir potencialiais sugebėjimais bei turimomis galimybėmis, esamomis veikimo sąlygomis, gali projektuoti, gaminti bei realizuoti prekes ar paslaugas, kurios savo kainų ir ne kainų charakteristikomis yra kompleksiskai patrauklesnės vartotojams, palyginti su konkurentų prekėmis. Konkurencingumas įmonės lygmenyje įprastai suvokiamas kaip įmonės pelningumas. Ilgalaikiu laikotarpiu konkurencinga tampa įmonė, kuri pasižymi gebėjimu išlikti versle ir apsaugoti investicijas, gauti pajamų iš šių investicijų bei užtikrinti darbo vietas. Kaip pagrindiniai įmonės konkurencingumo rodikliais įvardijami įmonės pelningumas, išlaidos, produktyvumas bei įgyta rinkos dalis.

Daiva Dumčiuvienė - Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir tarptautinės prekybos katedros docentė, socialinių mokslų (ekonomikos) daktarė.
El. paštas: daiva.dumciuviene@ktu.lt

Evelina Meilienė - Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir tarptautinės prekybos katedros doktorantė.
El. paštas: evelina.meilienne@ktu.lt

Vytautas Snieška - Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir tarptautinės prekybos katedros vedėjas, profesorius, socialinių mokslų (ekonomikos) daktaras.
El. paštas: vytautas.snieška@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2005 m. rugsėjo mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2005 m. lapkričio mėn.

Be abejo, konkurencingumas priklauso ir nuo koncentracijos viename sektoriuje laipsnio arba bendrovės monopolio, kadangi niekas nesukuria didesnės pridėtinės vertės vienam darbuotojui kaip monopolija.

Nacionalinės ekonomikos lygiu neįmanoma pritaikyti paprasčiausių analogijų su šiuo įmonių konkurencingumo apibrėžimu ir įrodinėti, kad, pavyzdžiui, nacionalinį konkurencingumą atspindi eksporto ir importo skirtumas iš dalies todėl, kad prekyba yra toks žaidimas, kuriame vieniems laimint kiti būtinai pralaimi. Jeigu kuri nors Europos didelė įmonė sumažintų savo santykinę kainas ir padidintų rinkos dalį kokių nors Japonijos konkurentų sąskaita, tai dar nereiškia, kad Japonijos piliečiai automatiškai pralaimėtų, kadangi padidėjusios tam tikros Europos pajamos padidintų Japonijos prekių poreikį, ir dėl nukritusių kainų patirtų pelną Japonijos pirkėjai [8].

Šis prekybos teorijos argumentas plačiai pripažįstamas, tuo tarpu žymiai kontroversiškesnis yra Krugman tvirtinimas, jog nėra loginio pagrindo manyti, kad nacionalinės ir regioninės ekonomikos augimą nulemia jų vaidmuo tarptautinėje produktų rinkoje, o tarptautinis ekonominis vaidmuo atspindi konkurencingumo skirtumus [9]. Šio tvirtinimo esmė koncentruota į požiūrį, kad augimą labiausiai sąlygoja vidaus pasiūlos veiksniai (tokie kaip populiacijos ir darbo jėgos augimo tempai, faktorinės kainos, santaupų lygis ir, pagal naujesnius augimo modelius, technologinio pažinimo kartos). Tačiau šis augimo vertinimas buvo užginčytas. Keynes teorija teigia, kad augimą labiausiai sąlygoja eksportas ir jo vaidmuo prekyboje bei bendrai su paklausa susiję veiksniai, tuo tarpu „evoliuciniai“ modeliai kaip lemiantį augimo veiksnį nurodo techninį procesą, bet svarbią rolę skiria ir paklausos, suprantant ją kaip eksportą ir importą, veiksniai [15].

Nepaisant šių nesutarimų dėl prekybos daromo poveikio augimui, buvo suformuluotos nacionalinio ir regioninio konkurencingumo apibrėžimai. Pirmojoje Europos pramonės konkurencingumo ataskaitoje [16] nurodoma, kad konkurencingumas yra priemonė tikslui pasiekti, o ne pats tikslas savaime. Tikslas suvokiamas kaip šalies pajėgumas užtikrinti spartų savo piliečių gerovės augimą ir didėjančius gyvenimo kokybės standartus. Priemonės – tai veiksmai, kurie įgalina valstybę sukurti didesnę kapitalą, tenkanti vienam gyventojui, negu kad jos konkurentai pasaulinėje rinkoje. Daugumoje konkurencingumo apibrėžimų pažymima, kad, siekiant užkirsti kelią monopolistiniams veiksams, konkurencija

turi vykti švarios ir skaidrios rinkos sąlygomis [15]. Konkurencingumas turi skirtingas reikšmes, kai kalbama apie įmonę, ir kai apie nacionalinę ekonomiką. Nacionalinis konkurencingumas yra laipsnis, ligi kurio laisvos ir skaidrios rinkos sąlygomis įmanomas prekių ir paslaugų tiekimas, kuris turi ne tik išsilaikyti tarptautinėje rinkoje, bet tuo pačiu metu ir padidinti valstybės piliečių pajamas. Konkurencingumas nacionaliniu lygiu orientuojamas į aukščiausią našumą ir ekonomikos sugebėjimą gamybą orientuoti į aukšto produktyvumo veiklos sritis, kurios savo ruožtu kurtų didesnius atlyginimus. Konkurencingumas susijęs su gyvenimo lygio kėlimu, darbo vietų plėtra ir valstybės sugebėjimu įvykdyti tarptautinius įsipareigojimus. Tai nėra tiesiog valstybės sugebėjimas eksportuoti į užsienį ir išlaikyti prekybos pusiausvyrą [17]. Ši sąlyga yra sąlygiška pati savaime. Pirmiausia, ji leidžia daryti prielaidą, kad laisva rinka veda į visišką užimtumą, o ištekliai, gauti kaip struktūrinės kaitos rezultatas, bus iš naujo panaudoti. Antra, ji nepripažįsta, kad diskusijų objektas gali būti ir tai, „kaip toks konkurencingumas buvo pasiektas“. Valiutų devalvavimas siekiant kompensuoti išlaidas, kurias buvo leista padaryti, realių atlyginimų apkarpymas nepakankamam efektyvumui arba sumažintiems aplinkos standartams kompensuoti gali išoriškai palengvinti giliau slypinčias problemas.

Jei šie apribojimai nustatyti vienai pusei, o konkurencingumas apibrėžiamas kaip šalies sugebėjimas užtikrinti palyginti aukštą ir ilgalaikę pajamas ekonominio turto savininkams ir šalies gyventojams, pirmasis geras konkurencingumo rodiklis yra vienam gyventojui tenkantis bendrasis vidaus produktas (BVP).

Sanglaudos objektas išreikštas sutartyse kaip subalansuotas Bendrijos kaip visumos vystymasis ir skirtingų regionų vystymosi skirtumų sumažinimas, o jo vertinimo rodiklis yra vienam gyventojui tenkančio BVP dalis tarp šalių narių (nacionalinė sanglauda) ir regionų (regioninė sanglauda). Šiems rodikliams reikalingos tos pačios modifikacijos, siekiant atsižvelgti į pragyvenimo kainų skirtumus šalių narių viduje, skirtumą tarp bendrojo vidaus produkto ir bendrojo nacionalinio produkto (BNP) bei prieinamumas išteklių, nesusijusių su prekėmis. Prie šių rodiklių turėtų būti pridėtas kapitalo paskirstymo tarp atskirų asmenų ir šeimų rodiklis (socialinė sanglauda).

Todėl sanglaudą matuojant naudojamas tas pat rodiklis kaip ir matuojant konkurencingumą.

Konkurencingumo atveju svarbiausia tai, ar priemonės padidina BVP vienam gyventojui augimo lygį, ar jos baigiasi potencialiu *Pareto* principo pagerinimu. *Pareto* sąlyga: optimalaus išteklių pasiskirstymo sąlyga, numatanti tokį išteklių pasiskirstymą, kuris nulemia nors vieno subjekto sąlygų pagerėjimą kitų subjektų sąlygoms neblogėjant. Sanglaudos atveju svarbiausia, ar priemonės leidžia lygiau paskirstyti BVP visiems gyventojams, ar prisideda prie regionų skirtumo mažinimo proceso, kai mažiau išsivysčiusios šalys ir regionai bei žemesnės pajamos gaunančios grupės gali pasidžiaugti spartesniu pajamų lygio augimu nei labiau išsivysčiusios ir turtingesnės grupės.

2. Konkurencijos politika ir sanglauda

Konkurencijos politika buvo viena iš pirmųjų, kurią numatyta suderinti Europos Ekonominės Bendrijos (EEB) lygiu. *Romos sutartyje* numatytas konkurencijos užtikrinimo bendrojoje rinkoje tikslas, užfiksuotos nuostatos, susijusios su konkurencijos užtikrinimu. Svarbiausios jų yra skirtos susitarimams tarp įmonių, ribojantiems laisvą konkurenciją, dominuojančių vienoje šakoje įmonių veiklai bei vyriausybių veiksams, iškreipiantiems laisvos rinkos funkcionavimą. Vėliau buvo prijungtos nuostatos dėl susivienijimų kontrolės. Už konkurencijos politikos priemonių administravimą atsakomybė buvo suteikta Komisijai, tiksliau - Generaliniam Direktoratui IV.

Pažymėtina, jog bendra konkurencijos politika siekiama keletu ne visiškai tarpusavyje suderinamų tikslų: 1) efektyvumo skatinimo, t. y. vartotojų gerovės maksimizavimo bei optimalaus išteklių paskirstymo; 2) vartotojų ir smulkiojo verslo apsaugos nuo stambiųjų įmonių; 3) bendrosios rinkos sukūrimo.

Dažnai pirmas ir antras tikslas gali prieštarauti vienas kitam, kadangi vienu atveju skatinamas ekonominis efektyvumas, kitu atveju - su juo nebūtinai suderinamos politinės ar socialinės ir kultūrinės vertybės.

Dažnai konkurencijos užtikrinimas yra sunikiai suderinamas ir su regionine politika, kuria siekiama išlyginti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp regionų tiesioginėmis išmokomis iš ES biudžeto ir kitomis priemonėmis. Regioninė (platesne prasme - struktūrinė) politika yra svarbus derybų instrumentas ir dažnai veikia kaip kompensacinis mechanizmas mažiau išsivysčiusių šalių atžvilgiu, kai joms suteikiama finansinė parama už išsivysčiusioms ES šalims svarbių sprendimų palaikymą.

Institucijos, kontroliuojančios, kad konkurencija bendrojoje rinkoje nebūtų iškreipta, sukūrimas, buvo vienas pagrindinių Bendrijos steigimo tikslų; jis išdėstytas *Romos sutarties* 3g straipsnyje [18]. Konkurencijos politikos taisyklės (81-89 *ES Sutarties* straipsniai), pristatytos steigiamojoje Bendrijos sutartyje 1958 m., iki šiol išliko beveik nepakitusios [19]. Iš principo šios taisyklės draudžia kartelius, piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi, viešuosius monopolius ir valstybės pagalbą, kai tik ji iškreipia konkurenciją ir veikia Bendrijos vidaus prekybą bei suteikia Komisijai tiesioginę kompetenciją tirti šiuos iškraipymus, panaikinti juos arba uždėti apribojimus. Atsižvelgdama į įmonėms taikomas taisykles, Komisijos kontrolė užtikrina, kad neigiami konkurencijos poveikiai, pasireiškiantys vienoje atskiroje šalyje narėje ir todėl galintys išlikti Komisijos kontrolė yra reikalinga norint užkirsti kelią pačioms šalims narėms iškraipyti konkurenciją, teikiant pirmenybę savo šalies įmonėms.

Nors pirminiai Bendrijos tikslai yra užkirsti kelią piktnaudžiavimams monopoline galia bei išstbulinti Europos ekonomikos efektyvumą, ji turi poveikį sanglaudai pirmiausia dėl antimonopolinių priemonių ir, antra, dėl to, kad Bendrija kontroliuoja valstybės pagalbą.

Antitrestinės priemonės gali daryti poveikį geografinei sanglaudai, pirmiausia, veikdamos įmonių vienijimąsi, jei to sąlygoti pertvarkymai ir galimas darbo vietų praradimas yra netolygiai pasiskirstę regione. Įsikūrus vidinėms rinkoms, Bendrijoje žymiai padaugėjo įmonių susivienijimų. Taip pat pagausėjo susivienijusių tarptautinių Bendrijos vidaus kompanijų akcijų. Kad būtų įmanoma tirti konkurencijos poveikį tokiems susivienijimams, 1990 m. įsigaliojo *Bendrijos susivienijimų (susijungimų) kontrolės reglamentas* [20].

Analizuojant šalies įmonių konkurencingumą, dažnai iškyla problema teisingai įvertinti įmonių susijungimų bei įsigijimų skaičiaus poveikį sanglaudai. Kadangi pagalbą gaunančios bendrovės yra dažniau perimamos užsienio įmonių negu kad pačios jas įsigyja, nerimaujama kad po susivienijimo vykdoma reorganizacija, gali turėti neigiamų pasekmių mažiau išsivysčiusiuose regionuose esančioms įmonėms. Dėl šių procesų galimos tokios pasekmės:

- gaminamos produkcijos mažėjimas arba augimo tempų kritimas;
- valdymą smukdantis mažiau išsivysčiusiuose regionuose atliekamų operacijų „modernėjimo“ procesas;

- kvalifikuotos administracinės ir darbo jėgos nutekėjimas;
- panaikinimas produktų ir produktų linijų supaprastinimas.

Visai regioninei ekonomikai šie efektai turėtų ir antrinių pasekmių [1].

Jungtinėje Karalystėje darytos empirinės studijos nepateikia aiškių išvadų, tik mini vadovavimo funkcijų praradimą ir regioninių paslaugų (audito, bankų ir draudimo) sujungimą, kurios tampa centralizuotos [17]. Kitos studijos, ieškančios galimų sisteminių ryšių tarp perėmėjo ypatybių ir perimtos įmonės savybių [5], į tyrimą neįtraukė regioninių aspektų. Todėl būtų naudinga atlikti tyrimus, kurie parodytų, ar susivienijimai bei išsigijimai teikia sistemingą su sanglauda susijusį efektą, dėl kurio centriniuose regionuose koncentruojasi aukštos kvalifikacijos reikalaujančios veiklos, o mažėja daugiausia žemos kvalifikacijos reikalaujančių darbo vietų skaičius. Tokios studijos padėtų nustatyti, ar Bendrijos veiksmai struktūrinės politikos srityje tokiomis aplinkybėmis turėjo pagrindą.

Siekiant įdiegti ES konkurencijos politiką Lietuvoje, 1995 m. pradžioje įsigaliojusioje *Laisvosios prekybos sutartyje tarp ES ir Lietuvos* buvo numatytas Lietuvos konkurencijos teisės suartinimas su ES normomis. Ši nuostata detalizuota ir 1998 m. vasario 1 d. įsigaliojusioje *Asociacijos sutartyje tarp ES ir Lietuvos*. Be to, ES konkurencijos politikos nuostatos, kurias turi įdiegti šalys kandidatės, detalai ir pagal siūlomus prioritetus yra išdėstytos *Komisijos Baltosios knygos* priede [24]. Šiuo metu Lietuvoje galioja 1999 m. priimtas *Konkurencijos įstatymas*, kuris su vėlesniais pakeitimais ir papildymais sudaro konkurencijos politikos Lietuvoje pagrindą [21].

ES konkurencijos politikos nuostatų tinkamumas, jų prioritetizavimas bei praktinis įgyvendinimas Lietuvai šiuo metu yra ypač aktualūs. Kaip ir kitose ekonominės integracijos priemonių srityse, konkurencijos teisės normų ir politikos suderinimas nėra savitiksliai dalykai, o priemonės siekiant laisvos ir efektyviai funkcionuojančios visuomenės sandaros. Todėl svarbus ne tik priimtų teisės normų skaičius, bet ir jų įdiegimas ir praktinis poveikis ekonominei veiklai bei vartotojų ateities gerovei.

3. Valstybės pagalbos kontrolė ir sanglauda

Konkurencingumo politikos tiesioginis poveikis sanglaudai pasireiškia ir Komisijos vykdoma valstybės pagalbos kontrole (87 ir 88 *ES sutarties*

straipsniai). 92 straipsnis iš principo draudžia bet kokią valstybės pagalbos formą, nes ji iškreipia konkurenciją, teikdama pirmenybę tam tikroms įmonėms arba produktams, ir daro įtaką prekybai tarp šalių narių [19]. Tačiau šis straipsnis numato ir daugybę šio draudimo išimčių. Pirmoji išimčių grupė susijusi su socialine parama individualiems vartotojams, nedarant jokių skirtumų dėl produktų kilmės, taip pat pagalba gamtinių nelaimių atveju bei pagalba konkrečioms Vokietijos regionams kompensuojant nuostolius, patirtus dėl Vokietijos padalijimo. Šie pagalbos tipai *Sutartyje* automatiškai nurodomi kaip galimi. Antroji išimčių grupė (92.3 str.) laikoma galima, tačiau Bendrijai paliekama tam tikra veiksmų laisvė sprendžiant, ar pritarti pasiūlytomis pagalboms [19]. Svarbiausia iš šių išimčių yra pagalba regioninei plėtrai. Išskirtinė pagalba suteikiama regionų, kuriuose labai žemas gyvenimo lygis arba didelis nedarbas, vystymui (92(3)a str.), taip pat kitų probleminių regionų plėtrai (92(3)c str.). Pastarieji – tai dažniausiai regionai, kuriuose problemiška vyksta pramonės ir žemės ūkio pokyčiai. Remiantis 92(2) straipsniu, pagalba dar gali būti suteikiama svarbiems projektams, kurie yra Europos bendro intereso objektas, bei rimtiems sutrikimams vienos iš šalių narių ekonomikoje šalinti. Išimtyms gali būti daromos teikiant tam tikrai ekonominei veiklai vystyti, t.y. specifiniams sektoriams, tol, kol paveiktos prekybos sąlygos pradeda prieštarauti bendrajam interesui.

Nepaisant į valstybių narių spaudimo išplėsti regionų, turinčių teisę gauti paramą, finansavimą, (ypač centriniuose Bendrijos regionuose) neseniai atliktas paramą gaunančių regionų planų patikrinimas parodė nežymų populiacijos dalies, kuriai taikoma ši nuostata, sumažėjimą - nuo 23,6 iki 22,8 proc. [19]. Daugiausia paramą gaunančių regionų sumažinta vakarinėje Vokietijos dalyje (finansavimas sumažintas nuo 24 proc. iki 16,8 proc.), o Italijoje tokių regionų padidinta (finansavimas padidintas nuo 5,6 iki 14,7 proc.) [16].

Kiti periferiniai regionai, ypač Ispanijoje, buvo įtraukti į teisę gauti paramą turinčių regionų sąrašą pagal 92(3)a straipsnį, apimant nuo 23,9 iki 24,9 proc. gyventojų.

Kiekvienos šalies finansiniuose instrumentuose įteisintas paramos maksimumas didelėms įmonėms, įskaitant visų šaltinių pagalbą (taip pat ir ES struktūrinių fondų). Aukščiausios ribos diferencijavimas atspindi regionines vidaus ir bendravimo tarp šalių narių problemas. Apskritai, mažos ir vidutinės įmo-

nės gali gauti paramą iš aukštesnių paramos fondų iki 75 proc. bendrosios projekto vertės [17].

Komisija įvedė sistemą, pagal kurią regioninė pagalba būtų sutelkta į tuos regionus, kuriems pagalba reikalingiausia. Tai nustatoma pagal gyvenimo lygį. Keturiuose sanglaudos valstybėse - Portugalijoje, Graikijoje, Airijoje - skiriama maksimali pagalba, Ispanijoje - labai dideliu laipsniu (75,9 proc.), tačiau daugumoje kitų valstybių narių išlaidų padengimas svyruoja tarp 35 proc. ir 49 proc., o šalyse, kurios turi dideles pajamas ir žemą vidinės divergencijos lygį (Danija ir Nyderlandai), išlaidos padengimos dar mažiau (mažiau nei 20 proc.).

Regioninių išlaidų padengimo skatinantiems projektams kontrolę stiprina Komisijos patvirtinta aukščiausia ekonominė riba. Apskritai didesnė parama yra 92(3)a straipsnyje minimiems regionams, nes tarp šių regionų įmonių paprastai nėra pakankamos konkurencijos, kuri galėtų pritraukti potencialius investuotojus.

Pirmuoju ES programavimo periodu (1994 - 1999 metai) pagalbos dydžio svertinis vidurkis (NGE) paramą gaunančiuose Bendrijos regionuose buvo 32,3 proc.; 18,1 proc. – 92(3)c straipsnyje nurodytiems regionams ir 46,2 proc. – 92(3)a straipsnyje nurodytiems regionams. Dabartiniu programavimo periodu (2000 - 2006 metai), atsižvelgiant į didėjančius regionų vystymosi poreikius, skiriama beveik 2,6 karto didesnė parama 92(3)a straipsnyje minimiems regionams [17]. Tačiau šis teigiamas paramos pokytis bus patikslintas, įgyvendinus 2000 - 2006 m. programavimo etapą. Nors didesnė parama 92(3)a str. regionams yra patvirtinta, ji sukurs tik pagrindines sanglaudai palankias konkurencinės aplinkos sąlygas. Valstybės narės skirta tiesioginė parama pramonės sektoriui dažnai yra žemesnė už nustatytus bendrus pagalbos lygmenis. Pavyzdžiui, Ispanijoje ir Airijoje, kur yra ypač skurdžių regionų ir kurie gauna pagalbą, tiesioginė parama nepasiekia maksimumo ir vidutinis pagalbos rodiklis yra 40 proc. šitos paramos. Priešingai, Belgijoje ir Vokietijoje pagalba yra apie 60 -70 proc. [16]. Valstybės pagalba, kuri teikiama skurdžiausiems regionams, dėl aukštos maksimumo ribos yra mažinama. Kitiems regionams, kurie minimi 92(3)a ir 92(3)c straipsniuose, aukščiausios ribos naudojimas yra apie 50 proc. Todėl tikslinė parama pramonės sektoriui, kurią gali gauti 92(3)a straipsnyje minimų regionų investuotojai, faktiškai yra perpus mažesnė negu ta, kurią gauna 92(3)c straipsnyje nurodytų regionų

investuotojai. Tokio skirtumo gali nepakakti, norint padengti papildomus apgyvendinimo skurdžiausiuose regionuose sunkumus; jo nepakanka norint pritraukti daug vidaus investicijų, kurios galėtų pakelti ekonomikos lygį.

Šiai problemai išspręsti įgyvendinant bendrąją Europos komisijos politiką neseniai nurodyta sumažinti regionams skiriamos tiesioginės paramos aukščiausią ribą visiems paramą gaunantiems regionams. Anksčiau patvirtintas tiesioginės paramos pramonės sektoriui dydis siekė iki 75 proc. pagalbos dydžio svertinio vidurkio 92(3)a straipsnyje minimoms šalims, o 92(3) c šalims - iki 30 proc. Naujosiose regioninės pagalbos direktyvose ši aukščiausia riba bus žymiai sumažinta. Kadangi tiesioginės paramos maksimumas 92(3)a straipsnyje minimuose regionuose, beveik niekada nebuvo pasiektas, tuo tarpu 92(3)c straipsnio šalims keliems projektams paskirta maksimali parama, analogiškai paramą sumažinti iš tiesų būtų naudinga 92(3)a straipsnio regionams ir taip prisidėtų prie sanglaudos.

Aukščiausia paramos riba sumažėjo abiejų straipsnių minimuose regionuose (92(3)a str. minimuose regionuose ji krito truputį greičiau). Nors, kaip minėta, aukščiausia riba retai tepasiekta silpniausiuose regionuose, vargu ar šis pokytis turės neigiamų padarinių efektyviai paramai silpniausiai išsivysčiusiose Bendrijos šalyse. Be to, lėtesnis paramos mažinimas 92(3)c straipsnio šalims vyksta todėl, kad kai kuriuose regionuose, kuriuos tuo pat metu gali remti struktūriniai fondai pagal pirmąjį tikslą *Pagalba ekonominiu atžvilgiu menkiau išsivysčiusiems regionams*, aukščiausia riba padidėjo. Dėl tokio struktūrinių fondų lėšų paskirstymo pastebimas Bendrijos regionų tolygesnis vystymasis [17].

Efektyvi parama yra ta, kuri sukuria sąlygas konkurencinei aplinkai ir gali būti teikiama visoms bendrovėms, nepriklausomai nuo jų dydžio. Efektyvios pagalbos dydis apskaičiuojamas įvertinant ir tiesioginę paramą pramonės sektoriui, ir regioninę pagalbą. Efektyviausia tiesioginė parama bei regioninė pagalba pramonės sektoriui buvo suteikta pirmaisiais pirmojo programavimo periodo metais. Tai lėmė tinkamas investuotojų pasirengimas priimti pagalbą, staigus technologinis gamybos šuolis bei aiškus pagalbos teikimo mechanizmas. Efektyvios pagalbos įsisavinimas Bendrijoje, palyginti pirmuosius I programavimo periodo metus su paskutiniais, vidutiniškai išaugo 1,5 karto. *I lentelėje* pateikti valstybės pagalbos įsisavinimo rodikliai.

Veikiant paramą gaunančių regionų pasirinkimą ir ribojant paramą, kuri gali būti teikiama tiems regionams, Komisija sukuria sistemą, remiančią sanglaudą, ir kartu riboja konkurencijos nukrypimus, kurių gali atsirasti dėl pernelyg didelės paramos konkreitiems projektams. Tačiau ateityje sanglauda vis tiek bus ribojama, jei valstybės narės skirs 92(3)c straipsnio regionams daug lėšų. Valstybėje narėje, kurioje visų regionų BVP vienam gyventojui yra mažesnis nei vidutinis Europos Sąjungoje, nacionalinė regioninė pagalba negali prisidėti prie vidinės ES sanglaudos, nes lėšos yra pervedamos „iš vargšų vargšams“. Tokioje šalyse sanglauda gali būti toliau remiama Bendrijos. Komisija neturi galimybės daryti įtaką nacionaliniam paramos biudžetui. Problema gali išspręsti parama iš struktūrinių fondų ES skurdžiausiems regionams.

1 lentelė. Valstybės pagalbos rodikliai [17]

	1994-1995 metai	1995-1996 metai	1996-1997 metai	1997-1998 metai	1998-1999 metai
Pagalba apdirbamajai pramonei procentais nuo apdirbamosios pramonės	4,8	4,0	3,8	3,8	4,0
Pridėtinės vertės regioninė pagalba procentais nuo bendros pagalbos	37	39	38	50	53
Apdirbamajai pramonei regioninė pagalba procentais nuo apdirbamosios pramonės pridėtinės vertės	1,78	1,56	1,44	1,85	2,12
Regioninė pagalba procentais nuo bendrų viešųjų šaltinių	n. d.*	0,75	0,65	0,78	n. d.*

* n.d. – nėra tikslių duomenų

Beveik 85 proc. regioninės pagalbos iš nacionalinių šaltinių atitenka 92 (3)a straipsnio regionams, t.y. patiems skurdžiausiems Bendrijos regionams. Kiti 7 proc. tenka Berlynui (vakaru) ir buvusiems pasienio zonos regionams, kurie per 1992 -1994

metus vis dar priklausė 92(3)c straipsnyje minimiems regionams. Vis dėlto paramos dydis šiems regionams žymiai sumažėjo [16].

Analizuojant Bendrijos struktūrinių lėšų skyrimo dokumentus, matyti, kad daugiau nei 85 proc. regioninės pagalbos skiriama tik dviejose valstybėse narėse - Vokietijoje ir Italijoje. Šios šalys turi dvejopos prigimties ekonomiką ir gerokai didesnius vidinius regioninius skirtumus. Suvienodinti šių šalių regionus pritraukiant investuotojus padės dideli pervedimai iš turtingesnių jų sričių į skurdesnes. Tačiau neišsivystę Vokietijos regionai ir Italija konkuruoja su panašiais regionais sanglaudos valstybėse, kur regioninės pagalbos biudžetas gerokai mažesnis ir tegali paremti keletą investicijų arba tik dalį investicijos. Struktūriniai fondai iš dalies kompensuoja šį trūkumą, bet, netgi įskaičiavus Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) skiriamas lėšas, bendroji parama atskiram gyventojui Italijoje yra tik 5-34 proc. Vokietijos lygio.

2000 m. birželio 2 d. priimtu Lietuvos Respublikos valstybės pagalbos ūkio subjektams kontrolės įstatymu numatoma sugriežtinti sąlygas, kuriomis valstybės valdymo institucijos gali teikti pagalbą ūkio subjektams, bei valstybės pagalbos kontrolę [22]. Šiuo įstatymu siekiama, kad valstybės skiriama pagalba kai kuriems ūkio subjektams arba kai kurių prekių gamybai ar paslaugų teikimui neiškraipytų konkurencijos principų ir nedarytų įtakos prekybai tarp Lietuvos ir Europos Sąjungos šalių, su kuriomis Lietuva yra pasirašiusi laisvosios prekybos ar kitas tarptautines sutartis.

Pagrindinės valstybės pagalbos formos – subsidijos (dotacijos), atleidimai nuo mokesčių, mokesčių sumažinimas ir atidėjimas, delspinigių ir baudų nurašymas, valstybei nuosavybės teise priklausančių akcijų įmonėse dalies ar vertės didinimas įvairiomis formomis, lengvatinės paskolos, valstybės garantijos. Tačiau įstatymas reglamentuoja tik valstybės pagalbą ūkio subjektams. Pagalba nepelno organizacijoms bei valstybės ar savivaldybės institucijoms gali iškreipti konkurenciją dar labiau nei parama ūkio subjektams. Lietuvos Respublikos valstybės pagalbos ūkio subjektams kontrolės įstatymas turėtų reglamentuoti valstybės pagalbos teikimą ne tik ūkio subjektams, bet ir nepelno organizacijoms bei valstybės ar savivaldybės institucijoms. Įstatyme nustatytos išimties šio įstatymo apribojimų taikymui, susijusios su „nereikšminga“ pagalba, pagalba mažoms įmonėms. Šios išimties leidžia net tokia pagalbą, kuri neabejotinai iškraipytų konkurenciją. Yra būtinos šio įstatymo pataisos, kurios sumažintų

nereikšmingos pagalbos ribas ir susiaurintų mažų įmonių apibrėžimą, o ne apsiribotų Europos Sąjungos leidžiamomis lubomis.

4. Valstybės pagalbos kontrolė ir struktūrinių fondų veikla

Nuo tada, kai struktūrinių fondų ir valstybės pagalbos intervencija ir kontrolė padėjo stiprinti ekonomiškai silpniausias Bendrijos regionus, ES bendrosios rikos politikos labai priklauso regionų suderinamumo. Suderinamumas savo ruožtu priklauso nuo regionų, turinčių teisę gauti paramą, skaičiaus, sudaryto lėšų panaudojimo laikotarpio ir sprendimų priėmimo procesų atitikimo.

Regionų, turinčių teisę gauti paramą pasirinkimas yra labai svarbus, todėl jų parinkimo įstatai derinami tarp ES šalių narių tarpusavyje. Tačiau yra keletas skirtumų vertinant procentais nuo Bendrijos gyventojų skaičiaus (žr. 2 lentelę), kurie pagal ES Komisijos patvirtintą lėšų panaudojimo planą išliks iki laikotarpio pabaigos - 2006 metų.

2 lentelė. Bendrijos populiacijos įvertinimas pagal regionus, turinčius teisę gauti valstybės pagalbą, ir regionus remiamus struktūrinių fondų [19]

	<i>Regionai, remiami struktūrinių fondų</i>	<i>Regionai, neremiami struktūrinių fondų</i>	<i>Iš viso</i>
<i>Regionai, turintys teisę gauti regioninę pagalbą</i>	44	2,7	46,7
<i>Regionai, neturintys teisės gauti regioninės pagalbos</i>	6,6	46,7	53,3
Iš viso:	50,6	49,4	100

Kaip matyti iš 2 lentelės, 6,6 proc. Bendrijos gyventojų neturi teisės gauti valstybės paramos, nes jų poreikiai tenkinami įgyvendinant struktūrinių fondų politiką pagal antrąjį tikslą *Ekonominių pertvarkymų ir modernizacijos regionuose, patyrusiuose pramonės nuosmukį skatinimas* arba penktąjį tikslą *Kaimo vietovių plėtra*. Šiuose regionuose, jie priskiriami 92(3)a arba 92(3)c str. minimiems regionams, Bendrija riboja savo paramą mažoms ir vidutinėms įmonėms, aplinkai, tyrimams ir plėtrai, infrastruktūrai ir apmokymų paramai. Priešingai, regionai, kurie sudaro 2,7 proc. Bendrijos populiacijos ir kurie gali gauti valstybės paramą pagal 92(3)c straipsnį, negali gauti jokios paramos iš

struktūrinių fondų. Yra regionų, kurių ekonominiai rodikliai nesutampa su pirmajame tikslu *Pagalba ekonominiu atžvilgiu menkiau išsivysčiusiems regionams* apibudinamomis sritimis. Jų finansavimas taip pat skiriasi: 50,6 proc. Bendrijos gyventojų gyvena tuose regionuose, kurie gali gauti struktūrinių fondų paramą, o 46,7 proc. gali gauti tik valstybinę paramą [19].

Yra dvi minėtų skirtumų priežastys. Pirmiausia - skirtingi kriterijai nustatant, kuri pagalbos rūšis tinka tam tikram regionui, ir skirtinga tų kriterijų interpretacija. Pagrindiniai tinkamumo kriterijai, apibrėžti *ES sutartyje* pagal regionus ir struktūrinių fondų tiksluose pagal finansavimo sritis, yra tie patys - BVP kiekvienam gyventojui turi būti žemesnis 75 proc. už Bendrijos vidurkį. Pagal struktūrinių fondų įstatus šis kriterijus vertinamas ne taip griežtai, todėl daroma išimčių tiems regionams, kurių pajamų lygis yra artimas šiam standartui, arba yra kitų priežasčių suteikti paramą. Todėl kai kurie pirmajame tikslu minimi regionai (turintys 1,5 proc. Bendrijos populiacijos) nėra įtraukti į 92(3)a straipsnį, o tik į 92(3)c (Škotijos aukštumos ir Islandija, Korsika, Abruza, Hainautas). Regionų, finansuojamų pagal struktūrinių fondų antrąjį ir penktąjį tikslus, taip pat pagal 92(3)a straipsnį atveju tinkamumo kriterijai skiriasi. Pagal ES konkurencijos taisykles, šie regionai turėtų sumažinti šalies nedarbo lygį, padidinti BVP kiekvienam gyventojui ir parengti esamos situacijos analizę, įvertinant skirtumus nuo Bendrijos vidurkių. Struktūrinių fondų antrojo ir penktojo tikslų kriterijai akcentuoja nedarbą, vystymąsi, pramonės panaudojimą (sutampa su pirmuoju tikslu) bei žemės ūkio produktų naudojimo, mažų žemės ūkio pajamų, emigracijos svarbumą. Abu dokumentai taiko antrinius kriterijus, kurie įvertina specifines regionų problemas. Pavyzdžiui, labiausiai nutolusių šiaurinių Švedijos ir Suomijos regionų gyventojų tankumas labai mažas, todėl abiejuose dokumentuose kriterijai yra tie patys - mažas gyventojų tankumas, nors tuose dokumentuose nurodyti rodikliai skiriasi (8 gyventojai viename kv. km pagal Struktūrinių fondų įstatus ir 12,5 gyventojai - pagal 92 (3) c straipsnį) [17].

Antroji priežastis - tai sprendimai, kuriuos daro valstybės narės, siūlydamos Komisijai regionus, galinčius gauti paramą. Galimos dvi situacijos. Pirmoji - valstybė narė gali nuspręsti nesuteikti valstybinės paramos tiems regionams, kuriuos remia struktūriniai fondai. Valstybė narė gali apriboti infrastruktūros finansavimą ar paramą smulkiosioms ir vidutinėms įmonėms. Kita situacija

regionuose, gaunančiuose valstybine, o ne struktūrinių fondų paramą. Ši situacija ne tokia sudėtinga, nes struktūriniai fondai problemas nukreipia į Bendriją, tuo tarpu valstybinė pagalba taip pat gali spręsti nacionalinės reikšmės, tačiau, Bendrijos požiūriu, ne tokius opius klausimus. Todėl geriausia būtų, kad struktūrinių fondų finansavimas būtų mažesnis nei valstybės narės parama regionams. Visi regionai, gaunantys struktūrinių fondų paramą, galėtų gauti ir valstybės paramą. Tokiu būdu būtų garantuotas pastovumas ir tuo pat metu valstybės narės turėtų šiek tiek veikimo laisvės nustatant nacionalinius prioritetus regioninei plėtrai [11].

Įvairiuose finansiniuose instrumentuose planuojamieji lėšų panaudojimo laikotarpiai dažniausiai yra tie patys. Valstybių narių sprendimai dėl regioninės pagalbos paprastai taip pat siejami su tais pačiais laikotarpiais. Tačiau kai kuriose valstybėse narėse nacionaliniai planuojamieji laikotarpiai nebuvo suderinti su Europos regioninės plėtros fondu, ypač tais atvejais, kai nacionalinė pagalba suinteresuotiems regionams yra daug didesnė nei Bendrijos finansavimas. Tolimesnio šių klausimų sprendimo tikimasi naujuoju planuojamuoju laikotarpiu, kuris prasidės 2007 metais.

Valstybės pagalbos konkurencijos strategijos kontrolės taisyklės taikomos ne tik valstybių narių regioninei pagalbai, bet ir horizontaliajai bei pramonės sektoriaus paramai, nors pramonės sektoriaus parama dabar sudaro tik 17 proc. visos paramos dėl ypatingo paramos sumažinimo plieno pramonei. Horizontalioji parama, remianti tyrimus ir plėtrą, mažąsias ir vidutines įmones, aplinkos apsaugą, energijos tvermę, sudaro 29 proc. Dažnai ginčijamasi, kad tokios pagalbos rūšys, o ypač pagalba tyrimams ir plėtrai, yra naudingiausios turtingiausiems Bendrijos regionams, kuriuose susitelkę pagrindiniai tyrimų centrai. Bendrijos regioninio pagalbos paskirstymo studijos (1983 -1990 metais) parodė, kad iš tikrųjų ši pagalba sutelkta į ekonomiškai stipriausius ES-12 regionus, t.y. Vokietiją, Prancūziją, Italiją, Nyderlandus, Liuksemburgą, Belgiją, Didžiąją Britaniją, Airiją, Portugaliją, Ispaniją, Graikiją ir Daniją. Taigi Bendrija nėra linkusi veikti prieš regioninės pagalbos sanglaudos rezultatus. Panašios valstybinės pagalbos tyrimams ir plėtrai paskirstymo studijos pradėtos keliose didelėse valstybėse narėse. Šios studijos rodo, kad valstybinė pagalba tyrimams ir plėtrai buvo linkusi stiprinti privatų finansavimą tyrimams ir plėtrai turtingiausiuose regionuose. Tuo pat metu valstybės finansavimas tose valstybėse irgi pat buvo žymiai didesnis, palyginti su

BVP turtingiausiose valstybėse narėse [16]. Finansiniuose instrumentuose yra nustatyti paramos tipai, Komisija nefinansuoja tyrimų ir plėtros paramą gaunančiuose regionuose, tačiau suteikia didesnę paramą įvairiems projektams tuose regionuose. Aišku, šių priemonių nepakanka, pasipriešinti tyrimų ir plėtros rėmimui stipriausiuose regionuose ir valstybėse narėse - tokia pagalba dažniausiai yra skiriama norint padidinti Bendrijos pramonės konkurenciją.

Dabartiniu programavimo laikotarpiu pagrindinis Lietuvos ES struktūrinių lėšų panaudojimo dokumentas yra *Lietuvos Respublikos bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006 metams* (BPD). Nuo šio dokumento įgyvendinimo pradžios iki 2005 m. rugsėjo 30 d. pagal visas BPD priemones buvo gautos 4663 paraiškos dėl 6 mlrd. 995 mln. 229 tūkst. litų paramos. Tai sudaro net 168 proc. visos šiuo programavimo laikotarpiu BPD įgyvendinti skirtos lėšų sumos [23]. Įvertinus gautas paraiškas, finansuoti jau atrinkta 1313 paraiškų, pagal kurias skiriama 1 mlrd. 892 mln. 705 tūkst. litų parama. Tai sudaro 46 proc. visos šiuo programavimo laikotarpiu BPD įgyvendinti skirtos lėšų sumos. Pasirašyta 1171 sutartis dėl 1 mlrd. 722 mln. 954 tūkst. litų paramos teikimo, iš kurių 1 mlrd. 341 mln. 272 tūkst. litų yra ES lėšos, (43 proc. visų šiuo periodu skirtų ES lėšų). Daugiausia palyginti nedidelės apimties sutarčių pasirašyta pagal kaimo plėtros priemones: 598 sutartys dėl 180 mln. 238 tūkst. litų. Didžiausia dalis lėšų paskirstyta BPD pirmojo prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ priemonėms įgyvendinti: jau įgyvendinami projektai už 59 proc. šiam prioritetui numatytų lėšų. BPD 3.3 priemonei „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“ įgyvendinti pasirašytos 32 sutartys, pagal kurias skirta 142 mln. 770 tūkst. litų, iš kurių 108 mln. 623 tūkst. litų yra ES parama (68 proc. visų priemonei įgyvendinti skirtų ES lėšų). Didžiausia paramos lėšų suma paskirstyta pagal BPD 3.1 priemonę „Tiesioginė parama verslui“: pagal 19 sutarčių paskirstyta 183 mln. 500 tūkst. litų, iš kurių 137 mln. 621 tūkst. litų – ES lėšos (48 proc. visų priemonei įgyvendinti skirtų ES lėšų). Nuo BPD įgyvendinimo pradžios jau panaudota paramos už 194 mln. 325 tūkst. litų, iš kurių 143 mln. 526 tūkst. – ES lėšos (5 proc. visų šiuo programavimo laikotarpiu BPD įgyvendinti skirtų ES lėšų). Šios lėšos išmokėtos rangovams už atliktus darbus bei suteiktas paslaugas ir pripažintos deklaruotomis Europos Komisijai. Sparčiausiai lėšos panau-

dojamos pagal „Veiklos, susijusios su žvejybos laivynu“ priemonę (panaudota net 60 proc. priemonei skirtų ES lėšų) ir pagal „Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimo“ priemonę (panaudota daugiausia ES lėšų pagal vertę – apie 111 mln. litų, sudarančių 23 proc. priemonei skirtų ES lėšų).

Lietuvoje vykstantys ekonominiai integracijos procesai ir sėkmingas ES struktūrinių fondų bei valstybės pagalbos lėšų panaudojimas, sąlygoja Lietuvos kaip konkurencingo regiono išsitvirtinimą ES bendrojoje rinkoje. Tačiau analizuoti Lietuvos konkurencingumo, valstybės pagalbos, struktūrinių fondų, o kartu ir sanglaudos ryšius dar yra neįmanoma. Tai bus įmanoma tik pasibaigus antrajam programavimo laikotarpiui ir įvertinus struktūrinių fondų ir valstybės pagalbos įtaką Lietuvai.

Išvados

1. Konkurencingumo koncepcijos naudojimas kalbant apie regioninę, nacionalinę ir viršnacionalinę politiką vis dar tebėra diskusijų objektas. Šios polemikos ašis buvo analogijų tarp mikroekonominių įmonių konkurencingumo ir nacionalinės ekonomikos konkurencingumo apibrėžimų teisingumas, ir tai veikė ryškią konvergenciją tarp konkurencingumo laipsnio ir sanglaudos įvertinimo.

2. Sanglaudos objekto, išreikšto sutartyse kaip subalansuotas Bendrijos kaip visumos vystymasis ir skirtingų regionų vystymosi skirtumų sumažinimas, vertinimo rodiklis yra vienas gyventojui tenkančio BVP dalis tarp šalių narių (nacionalinė sanglauda) ir regionų (regioninė sanglauda). Konkurencijos užtikrinimas yra sunkiai suderinamas ir su regionine politika, kuria siekiama išlyginti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp regionų tiesioginėmis išmokomis iš ES biudžeto ir kitomis priemonėmis. Komisija neturi galimybės daryti įtaką nacionaliniam paramos biudžetui. Problemą gali išspręsti parama iš struktūrinių fondų Bendrijos skurdžiausiems regionams.

3. Pirmuoju ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo laikotarpiu iki 2005 m. rugsėjo mėn. Lietuvoje jau buvo panaudota 168 proc. visos šiuo programavimo periodu BPD įgyvendinti skirtos lėšų sumos. Tačiau analizuoti Lietuvos konkurencingumo, valstybės pagalbos, struktūrinių fondų, o kartu ir sanglaudos ryšių dar yra neįmanoma. Tai bus įmanoma tik pasibaigus antrajam programavimo laikotarpiui ir įvertinus struktūrinių fondų ir valstybės pagalbos įtaką Lietuvos ekonomikos raidai.

Literatūra

1. Shipro, G. The Theory of Business Strategy. *Rand Journal of Economics*, 1989, Vol. 20, 125-137.
2. Porter, M. The Competitive Advantage of Nations. New York: The Free Press, 1990.
3. Cho, D.S. From National Competitiveness to Bloc and Global Competitiveness. *Competitiveness. Review*, 1994, Vol. 8 (1).
4. Dunning, J.D. The Competitive Advantage of Nations and TNC Activities. *Transnational Corporations*, 1992, No 1, 135-168.
5. Rugman, A., D'Cruz, J. The 'Double Diamond' Model of International Competitiveness: The Canadian experience. *Management International Review*, 1993, Vol. 33, 17-39.
6. Cartwright, W.R. (1993) Multiple Linked 'Diamonds' and the International Competitiveness of Export-dependent Industries: The New Zealand experience. *Management International Review*, Vol. 33, 55-70.
7. Krugman, P. Rethinking International Trade. Cambridge: MA, MIT Press, 1990.
8. Krugman, P. Competitiveness: A dangerous Obsession. *Foreign Affairs*, 1994, Vol. 73 (2).
9. Krugman, P. Making Sense of Competitiveness Debate. *International competitiveness. Review of Economic Policy*, 1996, Vol. 12(3), 17-25.
10. Lydeka Z., Gineitas A. Verslo raida Lietuvoje. *Inžinierinė ekonomika*, 1994, Nr.5, 30-38.
11. Urbonas J., Maksvytienė I. Tarptautinio ekonominio konkurencingumo formavimosi bruožai ir stadijos. *Inžinierinė ekonomika*, 2002, Nr.4(35), 20-25.
12. Urbonas J., Maksvytienė I. Eksperto konkurencingumo koncepcijos evoliucija. Tarptautinė konkurencija. *Ekonomika ir vadyba-2002: aktualijos ir metodologija: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*, KTU. Kaunas: Technologija, 2003, 95-97.
13. Šliburytė L. *Ekonomikos subjektų konkurencinės aplinkos vertinimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, Ekonomika, 2000.
14. Snieška V. Klasteriai: raktas į regionų konkurencingumo didinimą. *Inžinierinė ekonomika*, 2002, Nr.1(18), 57-61.
15. Dalum, B., Laursen, K., Verspagen, B. Does Specialization Matter for Growth? *Industrial and Corporate Change*, 1998, 88-268.
16. Competitiveness of European industry, 1996 Report. Brussels: CEC, 1996.
17. Hall, R., Smith, L. Competitiveness and Cohesion in EU Policies. Oxford University Press, 2001, 108-146.
18. Romos sutartis. www.ltu.lt/biblioteka/nn_infes.htm [2005 m. rugsėjo 20 d.].
19. ES Sutartis. www.euro.lt/sutartis/sutartis.htm [2005 m. rugsėjo 20 d.].
20. Communication on Industrial Policy in an Open and Competitive Environment, COM (90). CEC, 1990.

21. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 30-856.
22. Lietuvos Respublikos valstybės pagalbos ūkio subjektams kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 45-1292.
23. BPD žinios Nr. 3(3), 2005 m. lapkritis. Prieiga per internetą [<http://www.finmin.lt>].
24. Komisijos Baltoji knyga. Prieiga per internetą [<http://www.lsa.lt/esta/>].

Daiva, Dumčiuvienė, Evelina Meilienė and Vytautas Snieška

The Relations of Competitiveness and Cohesion in the Context of Europe Union Policy

Summary

The main purpose of this article is to examine the effects on cohesion of European Union competition and competitiveness. More specifically attention will be paid to three sets of measures: the rules of competition policy, industrial competitiveness policies and enterprise policies. What these measures share is a concern to create a competitive environment and increase the competitiveness and explore its relation to cohesion. It is stressed that the main impact to cohesion is made by the changes of competitiveness environment during the implementation of EU structural funds policy.